

Jolanta Pacian

Katedra Zdrowia Publicznego, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

e-mail: jolanta.pacian@umlub.pl

ORCID: 0000-0003-0687-9100

**POSTĘPOWANIE PRZED NACZELNYM SĄDEM
APTEKARSKIM W SPRAWIE NARUSZENIA ZASAD
ETYKI ZAWODOWEJ FARMACEUTY**

**PROCEEDINGS BEFORE THE SUPREME PHARMACEUTICAL
COURT CONCERNING INFRINGEMENT OF THE RULES
OF PROFESSIONAL ETHICS OF A PHARMACIST**

Abstract

Members of the pharmacists' self-government can be held liable before pharmaceutical courts for conduct breaching the rules of professional ethics and deontology, and infringing legal regulations concerning the practice of the pharmacist's profession. Thus, the basis of professional responsibility of pharmacists is generally similar to the rules of professional liability of doctors, nurses, and midwives. Nevertheless, certain significant differences can be noticed in the course of the proceedings. Such a difference occurs in the proceedings before the Supreme Pharmaceutical Court. The professional group of pharmacists cannot be indifferent to punishable acts because this would imply tacit consent to breach of legal provisions regulating the professional practice and the rules of professional ethics and deontology set forth in the Code of Ethics of the Polish Pharmacist. Therefore, it is crucial that pharmacists, who practise a profession of public trust, should take care of the appropriate status of their occupation in order to conduct properly their mission of serving the society.

KEYWORDS

pharmacist, pharmaceutical court, responsibility

SŁOWA KLUCZOWE

farmaceuta, sąd aptekarski, odpowiedzialność

1. WSTĘP

O odpowiedzialności zawodowej farmaceutów stanowi ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich¹, Kodeks Etyki Aptekarza Rzeczypospolitej Polskiej² oraz rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów³. Członkowie samorządu aptekarskiego podlegają odpowiedzialności zawodowej przed sądami aptekarskimi za postępowanie sprzeczne z zasadami etyki i deontologii zawodowej oraz przepisami prawnymi dotyczącymi wykonywania zawodu farmaceuty.

Do najważniejszych obowiązków zawartych w Kodeksie Etyki Aptekarza⁴ należą: udzielanie jednako troskliwej fachowej pomocy wszystkim zwracającym się osobom niezależnie od wieku, płci czy rasy oraz używanie wiedzy i umiejętności dla przekazywania pacjentowi odpowiednich w jego dolegliwościach środków leczniczych, dbając przy tym o przekazanie mu rzetelnej, pełnej i zrozumiałej informacji o produktach leczniczych i wyrobach medycznych.

Nadto należy zwrócić uwagę na art. 14 Kodeksu Etyki Aptekarza, zgodnie z którym w wypadku wystąpienia pomyłki w trakcie wydawania leku, każdy farmaceuta obligatoryjnie zobowiązany jest podjąć wszelkie działania mające na celu po pierwsze zapobieżenie jej skutkom, a po drugie usunięcie tych skutków w sytuacji, gdy one wystąpią. Takie rozwiązanie niewątpliwie w praktyce stoi na straży minimalizowania liczby popełnianych błędów aptekarskich, niemniej jednak zasadne *de lege ferenda* byłoby postulowanie zmiany przedmiotowego

¹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1419, z późn. zm.); dalej: u.i.a.

² Uchwała nr VI/25/2012 z dnia 22 stycznia 2012 r. VI Krajowego Zjazdu Aptekarzy, <https://www.nia.org.pl/kodeks-etyki/> (dostęp: 14.05.2020 r.); dalej: Kodeks Etyki Aptekarza.

³ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów (Dz.U. nr 65, poz. 612).

⁴ A. Grychtoł, *Rola kodeksu etyki aptekarza RP w kształtowaniu etosu farmaceuty/aptekarza*, „Prace Naukowe Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 2015, s. 347–357.

art. 14, powtarzając za A. Zimmermann⁵, poprzez wprowadzenie obowiązku naprawienia pomyłki merytorycznej, która wystąpi w czasie sprawowania szeroko rozumianej opieki farmaceutycznej.

W przedmiotowej ustawie ustawodawca określił również rolę i zadania samorządu aptekarskiego. *A contrario* główną funkcją samorządu zawodowego farmaceutów⁶ jest reprezentowanie zawodu farmaceuty i obrona jego interesów, a także troska o zachowanie godności i niezależności zawodu. Samorząd aptekarski składa się z Naczelnej Izby Aptekarskiej oraz 20 okręgowych izb aptekarskich, które zrzeszają wszystkich czynnych zawodowo farmaceutów⁷.

2. WYKONYWANIE CZYNNOŚCI ZAWODOWYCH PRZEZ FARMACEUTÓW W KONTEKŚCIE PRZESTRZEGANIA ZASAD ETYKI ZAWODOWEJ

Odnosząc się do art. 7 ust. 1 u.i.a., należy stwierdzić, że zadaniem samorządu aptekarskiego jest w szczególności reprezentowanie zawodu farmaceuty i obrona jego interesów, troska o zachowanie godności i niezależności zawodu, kodyfikowanie, krzewienie i strzeżenie zasad etyki i deontologii zawodowej, integracja środowiska zawodowego oraz sprawowanie pieczy i nadzoru nad wykonywaniem zawodu.

Ponadto wszyscy członkowie samorządu są zobligowani do przestrzegania zasad etyki i deontologii zawodowej, godnego zachowywania się i sumiennego wykonywania swoich obowiązków zawodowych, do zachowania w tajemnicy wiadomości dotyczących zdrowia pacjenta, które uzyskali w związku z wykonywaniem zawodu. Farmaceuta wykonuje swój zawód zgodnie z ustawą o izbach aptekarskich.

Do czynności zawodowych farmaceuty⁸ należy: udzielanie usług farmaceutycznych polegających w szczególności na wydawaniu produktów leczniczych i wyrobów medycznych będących przedmiotem obrotu w aptekach – art. 2a ust. 1 pkt 3 u.i.a., sporządzanie leków recepturowych i leków aptecznych w aptekach – art. 2a ust. 1 pkt 4, udzielanie informacji i porad dotyczących działania i stosowania produktów leczniczych i wyrobów medycznych będących przedmiotem

⁵ Zob. A. Zimmermann, *Apteka jako ośrodek świadczący opiekę farmaceutyczną (zagadnienia prawne)*, Warszawa 2010, s. 192.

⁶ J. Pacian, *Przewinienie zawodowe farmaceuty. Uwagi w kontekście zawodu farmaceuty i statusu samorządu zawodowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo” 2018, nr 23, s. 66–80.

⁷ Zob. D. Biadun, *Samorząd zawodowy farmaceutów (samorząd aptekarski)*, LEX/el. 2017.

⁸ Zob. K. Żak, Ł. Żak, *Odpowiedzialność majątkowa farmaceuty w świetle polskiego prawa*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” 2013, z. 124, s. 133.

obrotu w aptekach i hurtowniach farmaceutycznych – art. 2 ust. 1 pkt 6, oraz sprawowanie opieki farmaceutycznej – art. 2a ust. 1 pkt 7. Zasadne jest zatem twierdzenie M. Ożoga, że „farmaceuta to członek personelu apteki, któremu (pomijając pełnienie funkcji kierownika apteki) przysługuje jako osobie wykonującej zawód farmaceuty pełnia uprawnień do świadczenia w aptece usług farmaceutycznych”⁹.

Analizując status zawodu farmaceuty, należy zwrócić uwagę na wymogi formalne, jakie muszą być spełnione, aby farmaceuta uzyskał prawo wykonywania zawodu i mógł swój zawód wykonywać. Odnosząc się do obowiązujących przepisów, zgodnie z art. 4 ust. 1 u.i.a. okręgowa rada aptekarska właściwa ze względu na miejsce przyszłego wykonywania zawodu farmaceuty przyznaje prawo wykonywania zawodu po spełnieniu następujących warunków:

- posiadania odpowiedniego dokumentu potwierdzającego posiadanie kwalifikacji do wykonywania zawodu farmaceuty (wykształcenie i praktyka zawodowa),
- posiadania stanu zdrowia pozwalającego na wykonywanie zawodu farmaceuty potwierdzonego następnie orzeczeniem lekarskim,
- posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych,
- wykazywania nienagannej postawy etycznej i dawania rękopmi prawidłowego wykonywania zawodu oraz braku skazania za umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu,
- korzystania z pełni praw publicznych.

Wszystkie te wymogi muszą być łącznie obligatoryjnie spełnione, po uprzednim przedłożeniu przez ubiegającego się o to prawo stosownych wymaganych dokumentów. Teza ta znajduje potwierdzenie w wyroku z dnia 27 listopada 1998 r., w którym Naczelny Sąd Administracyjny orzekł, że „spełnienie wskazanych przesłanek skutkuje uzyskaniem prawa wykonywania zawodu *ex lege*, a czynność organów samorządowych sprowadza się do wydania stosownego zaświadczenia. W przypadku niespełnienia któregoś z warunków, prawo takie nie powstaje”¹⁰. Dodatkowo należy zauważyć, że zgodnie z wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 19 listopada 1998 r. regulacja ta odnosi się wyłącznie do osób posiadających obywatelstwo polskie¹¹. Dobrze się stało, że Naczelny Sąd Administracyjny w przedmiotowym wyroku zasadnie zawęził zakres przedmiotowy tego uregulowania prawnego tylko do obywateli polskich, szczególnie z uwagi na różnorodność przepisów prawnych obowiązujących

⁹ M. Ożóg, *System handlu produktem leczniczym i produktami pokrewnymi. Problematyka prawna*, LEX/el. 2009.

¹⁰ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 listopada 1998 r., I SA 508/98, LEX nr 45655.

¹¹ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 19 listopada 1998 r., I SA 809/98, LEX nr 45654.

w innych krajach i mogące wystąpić trudności w dostosowaniu ich do treści art. 4 ust. 1 u.i.a.

Podstawy odpowiedzialności zawodowej farmaceutów są więc co do zasady zbliżone do zasad odpowiedzialności zawodowej lekarzy oraz pielęgniarek i położnych. Niemniej jednak można wyróżnić pewne istotne odrębności w zakresie przebiegu samego postępowania. Różnica taka występuje w zakresie postępowania przed Naczelnym Sądem Aptekarskim.

3. NACZELNY SĄD APTEKARSKI JAKO SĄD KORPORACYJNY

Naczelny Sąd Aptekarski orzeka w I instancji w składzie trzyosobowym w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów, o których mowa w art. 50 ust. 3 pkt 2 u.i.a., oraz w II instancji w składzie pięciosobowym w sprawach odwołań od orzeczeń wydanych przez ten sąd w I instancji oraz od orzeczeń okręgowych sądów aptekarskich. W składzie orzekającym sądu aptekarskiego może uczestniczyć ponadto bez prawa głosu jeden z członków sądu aptekarskiego w charakterze sędziego rezerwowego. W razie ponownego rozpoznawania sprawy w składzie orzekającym sądu aptekarskiego nie mogą uczestniczyć członkowie sądu aptekarskiego, którzy poprzednio orzekali w tej sprawie. Okręgowe sądy aptekarskie orzekają we wszystkich sprawach jako I instancja, z zastrzeżeniem ust. 3 pkt 2, z tym że w sprawach odpowiedzialności zawodowej członków okręgowej rady aptekarskiej i okręgowej komisji rewizyjnej orzeka okręgowy sąd aptekarski wyznaczony przez Naczelny Sąd Aptekarski¹².

Nadto Naczelny Sąd Aptekarski składa Naczelną Radę Aptekarską i określa informacje o stanie spraw z zakresu odpowiedzialności zawodowej oraz sprawozdania z działalności Krajowemu Zjazdowi Aptekarzy. Poza tym Przewodniczącemu Naczelnego Sądu Aptekarskiego przysługuje prawo udziału w posiedzeniach Naczelnego Rady Aptekarskiej i jej Prezydium. Przyznanie przez ustawodawcę tak szerokiej kompetencji Naczelnemu Sądowi Aptekarskiemu jest jak najbardziej uzasadnione, ponieważ jako wyższa instancja musi czuwać nad prawidłowym przebiegiem postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej. Po otrzymaniu wniosku o ukaranie przewodniczący sądu aptekarskiego kieruje sprawę do rozpoznania na rozprawie i wydaje stosowne zarządzenia przygotowujące rozprawę, chyba że uzna, iż zachodzą podstawy do umorzenia postępowania lub jego zawieszenia albo że należy uzupełnić postępowanie wyjaśniające, w takim przypadku kieruje sprawę na posiedzenie niejawnie.

¹² Zob. A. Zimmermann, L. Wengler, L. Pawłowski, *Prawne aspekty funkcjonowania samorządu aptekarskiego w Polsce – wybrane zagadnienia*, „Prawo w Farmacji” 2009, t. 65, nr 2, s. 109–110.

W powyższym kontekście należy wskazać, że praktycznie wniosek o ukaranie doręcza się razem z wezwaniem na rozprawę. Niemniej jednak należy zauważyć, że między terminem doręczenia wniosku a terminem rozprawy musi upłynąć przynajmniej 14 dni. Niedochowanie tego terminu skutkuje odroczeniem rozprawy. Obwiniony farmaceuta ma możliwość złożenia odpowiedzi na wniosek o ukaranie. Dlatego też należy w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej wykorzystywać art. 338 § 2 k.p.k. Zgodnie z nim oskarżony ma prawo wniesienia, w terminie 7 dni od doręczenia mu aktu oskarżenia, pisemnej odpowiedzi na akt oskarżenia, o czym należy go pouczyć. Takie rozwiązanie sprzyja niewątpliwie dochodzeniu do prawdy materialnej. Warto podkreślić, że nie jest to obowiązek, a jedynie prawo, z którego obwiniony może skorzystać, ale nie jest zobligowany do podjęcia takiego działania¹³. Odmiennie stanowisko zajmuje jednak R. A. Stefański¹⁴. Nadto termin 7-dniowy nie ma charakteru prekluzyjnego, co oznacza, że niedochowanie tego terminu, nie skutkuje brakiem uprawnienia po stronie obwinionego do złożenia pisma procesowego zawierającego jego stanowisko.

4. ANALIZA PRZEBIEGU ROZPRAWY PRZED NACZELNYM SĄDEM APTEKARSKIM ZA NARUSZENIE ZASAD ETYKI ZAWODOWEJ

Zgodnie z art. 348 k.p.k. rozprawa powinna być przeprowadzona bez zbędnej zwłoki, czyli inaczej – w rozsądnym terminie¹⁵, czy też bez zwłoki, której nie da się usprawiedliwić¹⁶. Jak słusznie podkreślił Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), „państwo nie może powoływać się na własną niewydolność organizacyjną w celu usprawiedliwienia zachowań standard ten naruszających”¹⁷. Natomiast w wyroku z dnia 26 października 2000 r. w sprawie *Kudła v Polska* ETPC orzekł, „że skarga służąca do zwalczania przestępczości postępowania w wewnętrznym systemie prawnym musi być dostępna”¹⁸. Europejski Trybunał Praw Człowieka za priorytet uznał więc dyrektywę dotyczącą sposobu

¹³ Zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 856.

¹⁴ R. A. Stefański, (w:) J. Bartoszewski [et al.], *Kodeks postępowania karnego*, t. II, Warszawa 2004, s. 563.

¹⁵ Zob. P. Hofmański, *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Białystok 1993, s. 261.

¹⁶ M. E. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej*, Warszawa 1992, s. 48.

¹⁷ Wyrok ETPC z dnia 10 grudnia 1982 r. w sprawie *Fotii i in. v Włochom*, A tom 42 oraz wyrok ETPC z dnia 10 lipca 1984 r. w sprawie *Guincho v Portugalii*, A tom 81.

¹⁸ Wyrok ETPC z dnia 26 października 2000 r. w sprawie *Kudła v Polska*, skarga nr 30210/96, LEX nr 42804.

procedowania na rozprawie¹⁹. Należy zauważyć, że w Polsce dopiero ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze za naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki²⁰ stanowiła podstawę do implementacji stanowiska ETPC²¹.

Rozprawa odbywa się ustnie. Przewodniczący kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, bacząc, aby zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy. Jak podkreśla K. Ceglarska-Piłat, przewodniczący powinien dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie sprawy²² nastąpiło na pierwszej rozprawie głównej. Przewodniczący umożliwia stronom wypowiedzenie się co do każdej kwestii podlegającej rozstrzygnięciu. Jeżeli w jakiegokolwiek kwestii jedna ze stron zabiera głos, prawo głosu przysługuje również wszystkim innym stronom. obrońcy oskarżonego i oskarżonemu przysługuje ostatni głos. O przychylnym załatwieniu wniosku dowodowego strony, któremu inna strona nie sprzeciwiła się, rozstrzyga ostatecznie przewodniczący; w innych wypadkach sąd wydaje postanowienie. Dowody na poparcie oskarżenia powinny być w miarę możliwości przeprowadzone przed dowodami służącymi do obrony.

W kontekście powyższego uprawnione jest twierdzenie, że po swobodnym wypowiedzeniu się osoby przesłuchiwanego pytania na wezwanie przewodniczącego mogą jej zadawać w następującym porządku: oskarżyciel publiczny, oskarżyciel posiłkowy, pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciel prywatny, pełnomocnik oskarżyciela prywatnego, biegły, obrońca, oskarżony, członkowie składu orzekającego. Strona, na której wniosek świadek został dopuszczony, zadaje pytania przed pozostałymi stronami. W razie potrzeby członkowie składu orzekającego mogą zadawać dodatkowe pytania poza kolejnością. W przypadku dopuszczenia dowodu z urzędu pytania jako pierwsi zadają członkowie składu orzekającego. Przewodniczący uchyla pytania lub gdy z innych powodów uznaje je za niestosowne. Podczas przesłuchania świadka nie powinni być obecni świadkowie, którzy jeszcze nie zostali przesłuchani. Przewodniczący powinien przedsięwziąć środki zapobiegające porozumiewaniu się osób przesłuchanych z osobami, które jeszcze nie zostały przesłuchane. Przewodniczący wydaje wszelkie zarządzenia niezbędne do utrzymania na sali sądowej spokoju i porządku. Od zarządzeń przewodniczącego wydanych na rozprawie głównej przysługuje

¹⁹ Zob. B. Gronkowska, *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Kudła przeciwko Polsce*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 1, s. 119.

²⁰ Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 75, z późn. zm.).

²¹ D. Szumiło-Kulczycka, *Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki – znaczenie i zakres zastosowania w sprawach karnych*, (w:) S. Waltoś, J. Czapska (red.), *Zagubiona szybkość procesu karnego. Jak ją przywrócić?*, Warszawa 2005, s. 232.

²² K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 2015, z. 2 (202), s. 100–104.

odwołanie do składu orzekającego, chyba że sąd orzeka jednoosobowo. Oskarżony ma prawo brać udział w rozprawie. Przewodniczący lub sąd mogą uznać jego obecność za obowiązkową.

Konstatując, analiza zarówno literatury przedmiotu, jak i przywołanego orzecznictwa prowadzi do wniosku, że zgodnie z art. 375 k.p.k., jeżeli oskarżony pomimo upomnienia go przez przewodniczącego zachowuje się nadal w sposób zakłócający porządek rozprawy lub godzący w powagę sądu, przewodniczący może wydaląc go na pewien czas z sali rozprawy. Zezwalając oskarżonemu na powrót, przewodniczący niezwłocznie informuje go o przebiegu rozprawy w czasie jego nieobecności oraz umożliwia mu złożenie wyjaśnień co do przeprowadzonych w czasie jego nieobecności dowodów. Istotne jest, że nie określono maksymalnie czasu, na ile obwiniony może przebywać poza salą rozpraw. Niemniej jednak zawsze zmierza się do tego, aby był to czas jak najkrótszy.

Zgodnie zaś z art. 376 k.p.k., jeżeli oskarżony, którego obecność na rozprawie jest obowiązkowa, złożył już wyjaśnienia i opuścił salę rozprawy bez zezwolenia przewodniczącego, sąd może prowadzić rozprawę w dalszym ciągu pomimo nieobecności oskarżonego. Jak słusznie zauważa R. Giętkowski, sąd²³ zarządza zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie oskarżonego, jeżeli uznaje jego obecność za niezbędną. Na postanowienie w przedmiocie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu. Jak twierdzi A. Murzynowski, to rozwiązanie stosuje się odpowiednio, jeżeli oskarżony, którego obecność na rozprawie jest obowiązkowa, po złożeniu wyjaśnień, zawiadomiony o terminie rozprawy odroczonej lub przerwanej nie stawił się na tę rozprawę bez usprawiedliwienia²⁴.

Analiza poglądów doktryny oraz utrwalonego stanowiska orzecznictwa skłania do sformułowania, że zgodnie z art. 384 k.p.k. po sprawdzeniu obecności przewodniczący zarządza opuszczenie sali rozpraw przez świadków. Biegli pozostają na sali, jeżeli przewodniczący nie zarządzi inaczej. Pokrzywdzony ma prawo wziąć udział w rozprawie, jeżeli się stawi, i pozostać na sali, choćby miał składać zeznania jako świadek. W tym wypadku sąd przesłuchuje go w pierwszej kolejności. Uznając to za celowe, sąd może zobowiązać pokrzywdzonego do obecności na rozprawie lub jej części. Charakterystyczne jest uregulowanie statusu pokrzywdzonego w taki sposób, że nawet gdy będzie składać zeznania jako świadek, może pozostać na sali rozpraw. Zatem udział pokrzywdzonego w rozprawie jest nie tylko jego prawem, lecz także w przypadku wyraźnego postanowienia sądu jego obowiązkiem. Jest to szczególnie ważne z uwagi na konieczność wszechstronnego wyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy.

Kontynuując dalszą analizę, należy zwrócić uwagę, że na posiedzeniu niejawnym sąd aptekarski wydaje postanowienie o: umorzeniu postępowania,

²³ R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 17–21.

²⁴ A. Murzynowski, *Podstawowe zasady rzetelnego procesu a problem różnicowania form postępowania w sprawach o przestępstwa*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 1, s. 19.

zawieszeniu postępowania, przekazaniu sprawy rzecznikowi odpowiedzialności zawodowej w celu uzupełnienia postępowania wyjaśniającego w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, skierowaniu sprawy do rozpoznania na rozprawie, które doręcza się stronom, ich obrońcom i pełnomocnikom. Na te postanowienia, stronom przysługuje zażalenie. Jeżeli wniosek o ukaranie odpowiada warunkom formalnym, a sprawę skierowano do rozpoznania na rozprawie, przewodniczący sądu aptekarskiego zarządza doręczenie jego odpisu obwinionemu oraz obrońcy, jeśli został on ustanowiony. Na rozprawę wzywa się i zawiadamia o jej terminie obwinionego, pokrzywdzonego, obrońcę i rzecznika odpowiedzialności zawodowej. Pomiędzy terminem doręczenia obwinionemu wniosku o ukaranie a terminem rozprawy powinno upłynąć co najmniej 14 dni. Wprowadzenie 14-dniowego terminu jest niezbędne, aby strony mogły się zapoznać z materiałem dowodowym i zarzutami.

Wyznaczając granice dalszych rozważań, należy stwierdzić, że obwiniony ma prawo wyłączyć jednego wskazanego przez siebie członka składu orzekającego. Wniosek o wyłączenie może być złożony w terminie 7 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o terminie rozprawy. Jeżeli przyczyna wyłączenia doszła później do wiadomości strony, termin ten liczy się od chwili dowiedzenia się o tej przyczynie. Jeżeli po wysłaniu zawiadomienia o terminie rozprawy nastąpiła zmiana składu sądu, termin biegnie od chwili dowiedzenia się przez wnioskodawcę o tym fakcie. Wniosek można złożyć najpóźniej do chwili rozpoczęcia rozprawy. Przewodniczący składu orzekającego sądu aptekarskiego kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem²⁵. Sąd jest obowiązany dążyć do wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy. W tym celu może dopuszczać z urzędu wszelkie dowody, jeżeli uzna, że są potrzebne do uzupełnienia materiału. Sąd aptekarski może wzywać i przesłuchiwać świadków i biegłych. Świadkowie zamieszkałi poza obszarem działania danej izby mogą być przesłuchiwani w trybie pomocy prawnej przez właściwy miejscowo sąd aptekarski.

Dokonując dalszej oceny, należy zauważyć, że jeżeli świadek nie może stawić się z powodu przeszkody zbyt trudnej do usunięcia, sąd aptekarski zleca jego przesłuchanie członkowi wyznaczonemu ze swego składu. Strony mają prawo brać udział w tej czynności. Zwolnienie świadka lub biegłego od przyrzeczenia zależy od uznania sądu. Na żądanie strony świadek lub biegły są obowiązani złożyć przyrzeczenie. Rozprawę rozpoczyna odczytanie wniosku o ukaranie przez rzecznika odpowiedzialności zawodowej, po czym przewodniczący składu orzekającego sądu aptekarskiego zwraca się do obwinionego o złożenie wyjaśnień, pouczając go o prawie odmowy złożenia wyjaśnień i odmowy udzielenia odpowiedzi na pytania. Następnie skład orzekający przesłuchuje świadków i biegłych,

²⁵ A. Piecuch, M. Makarewicz-Wujec, M. Kozłowska-Wojciechowska, *Stosunki zawodowe między farmaceutą (aptekarzem) a lekarzem*, „Farmacja Polska” 2014, t. 70, nr 7, s. 353–354.

ocenia dokumenty lub przeprowadza inne dowody. Materiały sprawy za zgodą stron mogą być bez odczytania uznane za materiał dowodowy. Sąd aptekarski może z ważnych powodów zarządzić przerwę w rozprawie na okres nie dłuższy niż 21 dni.

Przeprowadzona analiza zdaje się uzasadniać twierdzenie, że sąd odracza rozprawę w razie: niestawiennictwa rzecznika odpowiedzialności zawodowej, usprawiedliwionego niestawiennictwa obwinionego, niestawiennictwa obwinionego, którego obecność na rozprawie uznał za konieczną, niestawiennictwa obwinionego, któremu wezwanie nie zostało doręczone. Ponadto sąd aptekarski może odroczyć rozprawę w razie niestawiennictwa świadka lub biegłego albo z innej ważnej przyczyny. Jeżeli na podstawie okoliczności, które zostały ujawnione dopiero w toku rozprawy, rzecznik odpowiedzialności zawodowej zarzucił obwinionemu inne przewinienie zawodowe oprócz objętego wnioskiem o ukaranie, sąd aptekarski odracza rozprawę, chyba że za zgodą stron rozpozna sprawę na tej samej rozprawie w zakresie rozszerzonym o nowe zarzuty. Po zakończeniu postępowania dowodowego rozprawę kończą przemówienia stron, obrońców i pełnomocników, przy czym ostatni głos przysługuje obwinionemu farmaceucie. Po wysłuchaniu stron przewodniczący składu orzekającego sądu aptekarskiego zamyka rozprawę i sąd aptekarski niezwłocznie przystępuje do narady. Przebieg narady i głosowania nad orzeczeniem jest tajny.

Przechodząc do dalszej analizy, należy jednoznacznie wskazać, że sąd aptekarski orzeka na podstawie materiału dowodowego ujawnionego w toku rozprawy²⁶. Wymierza on karę, biorąc pod uwagę stopień winy, naruszenie zasad etyki i deontologii zawodowej, naruszenie przepisów o wykonywaniu zawodu farmaceuty, skutki czynu oraz zachowanie się obwinionego przed popełnieniem przewinienia zawodowego i po jego popełnieniu. W razie jednoczesnego ukarania za kilka przewinień zawodowych sąd aptekarski wymierza kary za poszczególne przewinienia, a następnie wymierza jedną karę łączną za wszystkie czyny. Przy orzekaniu kary łącznej: w przypadku orzeczenia kar upomnienia i nagany wymierza się karę łączną nagany, kara zawieszenia prawa wykonywania zawodu nie wyłącza orzeczenia kary upomnienia i nagany, przy orzeczeniu za kilka przewinień kar zawieszenia prawa wykonywania zawodu kara łączna nie może przekroczyć 3 lat, przy orzeczonych za kilka przewinień karach rodzajowo różnych i kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu wymierza się karę łączną pozbawienia prawa wykonywania zawodu. Po zamknięciu rozprawy i odbyciu narady przewodniczący ogłasza stronom orzeczenie podpisane przez członków składu orzekającego sądu aptekarskiego, przytaczając ustnie najważniejsze jego motywy. W sprawach szczególnie skomplikowanych sąd aptekarski może odroczyć ogłoszenie orzeczenia na czas nieprzekraczający 7 dni. Orzeczenie sądu

²⁶ Zob. A. Włodarczyk, W. Opoka, B. Muszyńska, *Prawna odpowiedzialność zawodowa farmaceutów*, „Farmacja Polska” 2018, t. 74, nr 5, s. 3.

aptekarskiego uprawomocnia się po upływie terminu przewidzianego do złożenia środka odwoławczego.

Poczynione wcześniej ustalenia prowadzą do wniosku, że sąd aptekarski z urzędu uzasadnia na piśmie rozstrzygnięcia, od których przysługuje środek odwoławczy. Uzasadnienie powinno być sporządzone na piśmie w ciągu 14 dni od dnia wydania rozstrzygnięcia. Odpisy orzeczeń i postanowień wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o środkach odwoławczych i terminie ich wniesienia doręcza się stronom, a jeżeli ustanowiono obrońcę lub pełnomocnika, odpisy te doręcza się również obrońcy lub pełnomocnikowi. Z przebiegu rozprawy sporządza się protokół, który podpisuje przewodniczący. Naczelny Sąd Aptekarski wszczyna postępowanie odwoławcze po otrzymaniu odwołania od orzeczenia sądu I instancji wraz z całością materiału sprawy.

Jak zaznacza T. Gardocka, Naczelny Sąd Aptekarski, działając w II instancji, rozpoznaje sprawę w granicach odwołania²⁷. Niezależnie od granic odwołania sąd II instancji bierze z urzędu pod rozwagę rażące naruszenie prawa oraz istotną odmienność oceny co do naruszenia zasad etyki i deontologii zawodowej. Trudno jednak zgodzić się z twierdzeniem, że wydanie orzeczenia na niekorzyść obwinionego farmaceuty może nastąpić tylko wtedy, gdy wniesiono odwołanie na jego niekorzyść, i tylko w granicach odwołania. Niezależnie bowiem od granic odwołania orzeczenie podlega zmianie na korzyść obwinionego albo uchyleniu, jeżeli jest ono oczywiście niesprawiedliwe.

W postępowaniu odwoławczym stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem I instancji. Po rozpoznaniu środka odwoławczego, jak podkreśla J. Paśkiewicz, Naczelny Sąd Aptekarski²⁸ orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie albo uchyleniu zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części. Jeżeli pozwalają na to zebrane dowody, Naczelny Sąd Aptekarski zmienia zaskarżone orzeczenie, orzekając odmiennie co do istoty, albo uchyla je w całości lub części i umarza postępowanie w odpowiednim zakresie. Powyższą analizę należy ocenić pozytywnie ze względu na to, że Naczelny Sąd Aptekarski w innych przypadkach uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi aptekarskiemu I instancji. Kary upomnienia, nagany oraz zawieszenia prawa wykonywania zawodu pociągają za sobą utratę prawa wybieralności do organów izb aptekarskich do czasu usunięcia z rejestru wzmianki o ukaraniu. W razie prawomocnego ukarania karą wymienioną w art. 46 ust. 1 pkt 3 i 4 u.i.a. stosunek pracy farmaceuty wygasa z mocy prawa. Zatem stosunek pracy wygasa *ex lege*. Co więcej, ochrona farmaceuty na gruncie prawa pracy jest ograniczona, bowiem do wygaśnięcia stosunku pracy nie stosuje się przepisów o powszechnej

²⁷ T. Gardocka, *Dokąd zmierza polskie prawo medyczne i farmaceutyczne*, „Oncology in Clinical Practice” 2011 – wydanie specjalne, s. 12–13.

²⁸ J. Paśkiewicz, *Problematyka odpowiedzialności zawodowej personelu medycznego – wybrane aspekty*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo” 2018, nr 23, s. 80–94.

i szczególnej ochronie stosunku pracy. Należy podkreślić, że uprawomocnienie się kary zawieszenia czy pozbawienia prawa wykonywania zawodu zawsze skutkuje ustaniem stosunku pracy. Obowiązki, jakie obciążają w tym przypadku pracodawcę, polegają na, po pierwsze, deklaratoryjnym stwierdzeniu wygaśnięcia stosunku pracy, po drugie – poinformowaniu ukaranego pracownika, a po trzecie – na wydaniu świadectwa pracy. Przepisy ustawy o izbach aptekarskich przewidują jednak uniewinnienie ukaranego farmaceuty albo umorzenie takiego postępowania w wyniku wniesionej kasacji lub wznowionego postępowania²⁹. Natomiast brak jest w tej ustawie uregulowania, które umożliwiłoby ponowne zatrudnienie farmaceuty, który został uniewinniony lub wówczas, gdy postępowanie zostało umorzone. Dlatego też należałoby postulować *de lege ferenda* zmianę obowiązujących przepisów prawnych w tym zakresie z uwagi przede wszystkim na fakt, że obecnie farmaceuci mogą w takich przypadkach dochodzić jedynie odszkodowania od Okręgowej Izby Aptekarskiej.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że niemniej jednak w praktyce wygaśnięcie to pociąga za sobą skutki, jakie przepisy prawa wiążą z rozwiązaniem umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. *A contrario* kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu farmaceuty powoduje skreślenie z listy członków okręgowej izby aptekarskiej bez prawa ubiegania się o ponowne uzyskanie prawa wykonywania zawodu przez okres dziesięciu lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia o karze pozbawienia prawa wykonywania zawodu.

Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej o ten sam czyn toczy się niezależnie od postępowania karnego lub postępowania dyscyplinarnego wszczętego w jednostce organizacyjnej, w której przepisy szczególne przewidują takie postępowanie. Trudno jednak zgodzić się z tezą, że może jednak być ono zawieszane do czasu ukończenia postępowania karnego. Jeżeli bowiem w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej świadek lub biegły nie stawił się na rozprawę bez usprawiedliwienia albo bezpodstawnie odmawia zeznań, sąd aptekarski może zwrócić się do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby wezwanej o przesłuchanie jej w charakterze świadka lub biegłego na okoliczności wskazane przez sąd aptekarski. O terminie przesłuchania sąd rejonowy zawiadamia strony, a protokół przesłuchania przesyła sądowi aptekarskiemu. Przepis ten stosuje się odpowiednio, jeżeli świadek lub biegły nie stawił się bez usprawiedliwienia na wezwanie rzecznika odpowiedzialności zawodowej albo bezpodstawnie odmawia złożenia przed nim zeznań.

Powracając do dalszych rozważań, należy podkreślić, że postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej³⁰ nie wszczyna się, a wszczęte

²⁹ P. Pomianowski, T. Lewiński, W. Kruszyński, *Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego*, Warszawa 2016, s. 43–46.

³⁰ Ł. Puchała, I. Sołtyszewski, *Samorząd Aptekarski w systemie ochrony zdrowia publicznego*, „Journal of Modern Science” 2018, nr 4, s. 257–275.

umarza, jeżeli zaszła okoliczność, która według Kodeksu postępowania karnego wyłącza ściganie. W razie śmierci obwinionego przed ukończeniem postępowania, toczy się ono nadal, jeżeli zażąda tego – w terminie dwumiesięcznym od dnia zgonu obwinionego – jego małżonek, krewny w linii prostej, brat lub siostra. Nie można wszcząć postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej³¹, jeżeli od chwili popełnienia czynu upłynęły trzy lata. Jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie odpowiedzialności zawodowej następuje nie wcześniej niż przedawnienie karne. Karalność przewinienia ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło pięć lat. Oskarżycielem w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności zawodowej jest rzecznik odpowiedzialności zawodowej. Natomiast należy podkreślić, że stronami w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności zawodowej są rzecznik odpowiedzialności zawodowej, obwiniony oraz pokrzywdzony. Okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej prowadzi postępowanie wyjaśniające w sprawach odpowiedzialności zawodowej członków tej izby aptekarskiej, której jest organem. Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej prowadzi postępowanie wyjaśniające w sprawach odpowiedzialności zawodowej.

Stosując wnioskowanie *a maiori ad minus*, należy stwierdzić, że farmaceucie, którego dotyczy postępowanie, oraz obwinionemu farmaceucie przysługuje prawo odmowy złożenia wyjaśnień oraz prawo odmowy udzielenia odpowiedzi na pytania. Farmaceucie, którego dotyczy postępowanie, należy umożliwić złożenie wszystkich wyjaśnień, które uważa on za istotne dla sprawy. Farmaceuta, którego dotyczy postępowanie, ma prawo w toku postępowania wyjaśniającego zgłaszać wnioski dotyczące przesłuchania świadków, powołania biegłych oraz przeprowadzenia innych dowodów.

5. ZAKOŃCZENIE

Podsumowując, należy stwierdzić, że rozprawa przed Naczelnym Sądem Aptekarskim kończy postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej farmaceutów. Celem i istotą postępowania wykonawczego jest zaś wymierzenie farmaceucie kary za naruszenie zasad etyki zawodowej lub przepisów związanych z wykonywanym zawodem. Środowisko zawodowe farmaceutów nie może pozostawać obojętne na karalne czyny, bowiem dawałoby to nieme przyzwolenie na łamanie przepisów określających wykonywanie zawodu oraz nakreślonych w Kodeksie Etyki Aptekarza Rzeczypospolitej Polskiej zasad etyki

³¹ A. Rabiega, *Rola samorządów zawodowych w sprawowaniu pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodów medycznych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2008, nr 77, s. 49–67.

i deontologii zawodowej³². Dlatego niezwykle ważne jest postulowanie *de lege ferenda*, by ustawodawca wziął pod uwagę te wszystkie przesłanki, tak aby farmaceuci wypełniający zawód zaufania publicznego dbali o właściwą rangę swojego zawodu, aby prawidłowo wypełniać misję służenia społeczeństwu.

REFERENCES

- Biadun D., *Samorząd zawodowy farmaceutów (samorząd aptekarski)*, LEX/el. 2017
- Ceglarska-Piłat K., *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, „Studia Prawnicze” 2015, nr 2 (202)
- Gardocka T., *Dokąd zmierza polskie prawo medyczne i farmaceutyczne*, “Oncology in Clinical Practice” 2011 – wydanie specjalne
- Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarne w prawie polskim*, Gdańsk 2013
- Gronkowska B., *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Kudła przeciwko Polsce*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 1
- Grychtoł A., *Rola kodeksu etyki aptekarza RP w kształtowaniu etosu farmaceuty/aptekarza*, „Prace Naukowe Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach” 2015
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014
- Hofmański P., *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Białystok 1993
- Murzynowski A., *Podstawowe zasady rzetelnego procesu a problem zróżnicowania form postępowania w sprawach o przestępstwa*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 1
- Nowicki M. E., *Wokół Konwencji Europejskiej*, Warszawa 1992
- Ożóg M., *System handlu produktem leczniczym i produktami pokrewnymi. Problematyka prawna*, LEX/el. 2009
- Pacian J., *Przewinienie zawodowe farmaceuty. Uwagi w kontekście zawodu farmaceuty i statusu samorządu zawodowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo” 2018, nr 23
- Paśkiewicz J., *Problematyka odpowiedzialności zawodowej personelu medycznego – wybrane aspekty*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo” 2018, nr 23
- Piątek M., *Farmaceuci na wokandzie*, „Mgr Farmacji” 2017, nr 12
- Piecuch A., Makarewicz-Wujec M., Kozłowska-Wojciechowska M., *Stosunki zawodowe między farmaceutą (aptekarzem) a lekarzem*, „Farmacja Polska” 2014, t. 70, nr 7
- Pomianowski P., Lewiński T., Kruszyński W., *Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego*, Warszawa 2016
- Puchała Ł., Sołtyszewski I., *Samorząd Aptekarski w systemie ochrony zdrowia publicznego*, “Journal of Modern Science” 2018, nr 4
- Rabiega A., *Rola samorządów zawodowych w sprawowaniu pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodów medycznych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2008, nr 77

³² M. Piątek, *Farmaceuci na wokandzie*, „Mgr Farmacji” 2017, nr 12, s. 7.

- Stefański R. A., (w:) J. Bartoszewski [et al.], *Kodeks postępowania karnego*, t. II, Warszawa 2004
- Szumiło-Kulczycka D., *Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki – znaczenie i zakres zastosowania w sprawach karnych*, (w:) S. Waltoś, J. Czapska (red.), *Zagubiona szybkość procesu karnego. Jak ją przywrócić?*, Warszawa 2005
- Włodarczyk A., Opoka W., Muszyńska B., *Prawna odpowiedzialność zawodowa farmaceutów*, „Farmacja Polska” 2018, t. 74, nr 5
- Zimmermann A., *Apteka jako ośrodek świadczący opiekę farmaceutyczną (zagadnienia prawne)*, Warszawa 2010
- Zimmermann A., Wengler L., Pawłowski L., *Prawne aspekty funkcjonowania samorządu aptekarskiego w Polsce – wybrane zagadnienia*, „Prawo w Farmacji” 2009, t. 65, nr 2
- Żak K., Żak Ł., *Odpowiedzialność majątkowa farmaceuty w świetle polskiego prawa*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” 2013, z. 124

Wykaz aktów prawnych

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1419, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze za naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 75, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2003 r. w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów (Dz.U. nr 65, poz. 612)

Wykaz orzecznictwa

- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1982 r. w sprawie *Fotii i in. v Włochy*, A tom 42
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 10 lipca 1984 r. w sprawie *Guincho v Portugalia*, A tom 81
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 26 października 2000 r. w sprawie *Kudła v Polska*, skarga nr 30210/96, LEX nr 42804
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 19 listopada 1998 r., I SA 809/98, LEX nr 45654
- Wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 listopada 1998 r., I SA 508/98, LEX nr 45655

Inne

- Uchwała nr VI/25/2012 z dnia 22 stycznia 2012 r. VI Krajowego Zjazdu Aptekarzy, <https://www.nia.org.pl/kodeks-etyki/> (dostęp: 14.05.2020 r.)